

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

NATIONAL SECURITY SYSTEM OF THE STATE

У сучасній державній політиці, юридичній літературі та законодавстві України державна безпека є тотожним поняттям до національної безпеки та розглядається як сукупний результат захищеності інтересів особистості, суспільства і держави. Під державною безпекою слід розуміти стан захищеності основ конституційного ладу України, територіальної недоторканності, незалежності держави від зовнішніх, внутрішніх і транскордонних загроз, що дозволяє забезпечити конституційні права, свободи, гідні якість і рівень життя громадян, сталий розвиток країни та громадську безпеку. Історичний розвиток державної безпеки свідчить, що напрями її забезпечення змінювалися в залежності від національних інтересів в області державної безпеки і загроз цим інтересам. Розглядаючи національну безпеку України як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз доцільно стверджувати, що вона є необхідною умовою збереження та примноження матеріальних і духовних цінностей держави. У статті під національною безпекою розуміються основні напрями діяльності держави, що забезпечують захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, а також національних цінностей і способу життя від широкого спектра зовнішніх і внутрішніх загроз, різних за своєю природою, в яких знаходить своє відображення його сутність і соціальне призначення. Національна безпека є показником стану суспільства, середовища її проживання, що означає здатність даного суспільства витримувати вплив руйнівних факторів і адаптуватися до мінливих умов таким чином, щоб підтримувати високу якість життя. Слід зазначити, що національна безпека характеризується станом соціальних інститутів, що забезпечують їх ефективну діяльність по підтримці оптимальних умов існування і розвитку особистості, суспільства і держави.

Головним призначенням системи забезпечення національної безпеки України є досягнення цілей національної безпеки: відвернення реальних та потенційних загроз. Загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. В результаті проведеного дослідження нами було охарактеризовано систему національної безпеки

держави та виявлено складові національної безпеки України.

Ключові слова: безпека, держава, державна безпека, безпека держави, національна безпека, система національної безпеки.

In modern state policy, legal literature and legislation of Ukraine, state security is an identical concept to national security and is considered as a cumulative result of the protection of the interests of the individual, society and the state. State security should be understood as the state of protection of the foundations of the constitutional order of Ukraine, territorial integrity, independence of the state from external, internal and cross-border threats, which allows to ensure constitutional rights, freedoms, decent quality and standard of living, sustainable development and public safety. The historical development of state security shows that the directions of its provision have changed depending on national interests in the field of state security and threats to these interests. Considering the national security of Ukraine as a state of protection of vital interests of the individual, society and the state from internal and external threats, it is appropriate to state that it is a necessary condition for preserving and increasing the material and spiritual values of the state. The article defines national security as the main activities of the state, ensuring the protection of vital interests of the individual, society and state, as well as national values and lifestyles from a wide range of external and internal threats, different in nature, which reflects its essence and social purpose. National security is an indicator of the state of society, its environment, which means the ability of a society to withstand the impact of destructive factors and adapt to changing conditions in such a way as to maintain a high quality of life. It should be noted that national security is characterized by the state of social institutions that ensure their effective operation to maintain optimal conditions for the existence and development of the individual, society and state.

The main purpose of Ukraine's national security system is to achieve national security goals: to avert real and potential threats. Threats to Ukraine's national security are phenomena, tendencies and factors that make it impossible or difficult or may make it impossible or difficult to realize the national interests and preserve the national values of Ukraine. As a result of our research, we characterized the system of national security of the state and identified the components of national security of Ukraine.

Key words: security, state, state security, national security, national security system.

УДК 351.86

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-16-28>

Мотайло О.В.

к.мед.н.,
здобувач кафедри економічної безпеки,
публічного управління
та адміністрування
Державний університет
«Житомирська політехніка»

Постановка проблеми. У сучасній державній політиці, юридичній літературі та законодавстві України утвердилося таке розуміння національної безпеки, при якому вона є вихідною категорією для вирішення практичних проблем щодо забезпечення захищеності інтересів особистості, суспільства і держави від різних загроз, проте питання системи національної безпеки держави є недостатньо вивченим.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема системи національної безпеки держави привертає увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників різноманітних галузей. Особливо активно розробка даної проблеми здійснюється з другої половини ХХ ст., зокрема основними науковцями у цій сфері були: Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. та інші.

Мета статті – дослідити систему національної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Структура правовідносини національної безпеки може бути представлена в наступному вигляді:

– об'єкти національної безпеки – національні інтереси України (сукупність внутрішніх і зовнішніх потреб держави в забезпеченні захищеності та сталого розвитку особистості, суспільства і держави). Об'єктами національної безпеки виступають конституційні права та свободи людини, духовні й матеріальні цінності суспільства, його природні ресурси, інформаційне і навколишнє середовище; конституційний лад держави, її суверенітет, цілісність і непорушність кордонів.

– суб'єкти забезпечення національної безпеки – державні органи, що організують забезпечення національної безпеки (Президент України, Верховна рада України та інші державні органи), і сили, що забезпечують національну безпеку (Збройні Сили України, інші війська, військові формування, а також органи державної влади, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки держави на підставі законодавства України);

– зміст правовідносини – сукупність суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників правовідносин (об'єкт, що знаходиться в небезпеці, має право захисту своїх життєво важливих інтересів від загроз, а суб'єкт забезпечення безпеки зобов'язаний вжити адекватних заходів щодо усунення загроз).

Незважаючи на відмінність визначень, зміст даного поняття, в кінцевому підсумку, означає гарантоване забезпечення громадянам тієї чи іншої країни умов, необхідних для цивілізованого життя, вдосконалення та розвитку.

Національна безпека держави має зовнішню і внутрішню складові і базується на трьох основних поняттях: інтерес – загроза – захист. (рис. 1, 2).

Пропонуємо розглянути найбільш значущі види національної безпеки, серед яких можна виділити: воєнну, політичну, міжнародну, інформаційну, економічну, соціальну і екологічну безпеки (рис. 2.)

В даний час воєнна безпека розглядається як вид національної безпеки, так як остання отримала ширшу інтерпретацію в зв'язку з різноманітними факторами та загрозами, а не тільки загрозою військового нападу, захоплення території і фізичного знищення населення.

Воєнна безпека – це стан внутрішніх і міжнародних умов життя, які нейтралізують або виключають можливість нанесення особі, суспільству, державі, світовому співтовари-

ству шкоди засобами збройного насильства.

Безпека в політичній сфері займає одне із ключових місць в системі забезпечення національної безпеки і виступає у якості одного із головних її структурних елементів. Це зумовлено всеосяжним характером і життєво важливим значенням політичної сфери для існування держави і суспільства, а також функціонуванням основних соціальних інститутів і організацій.

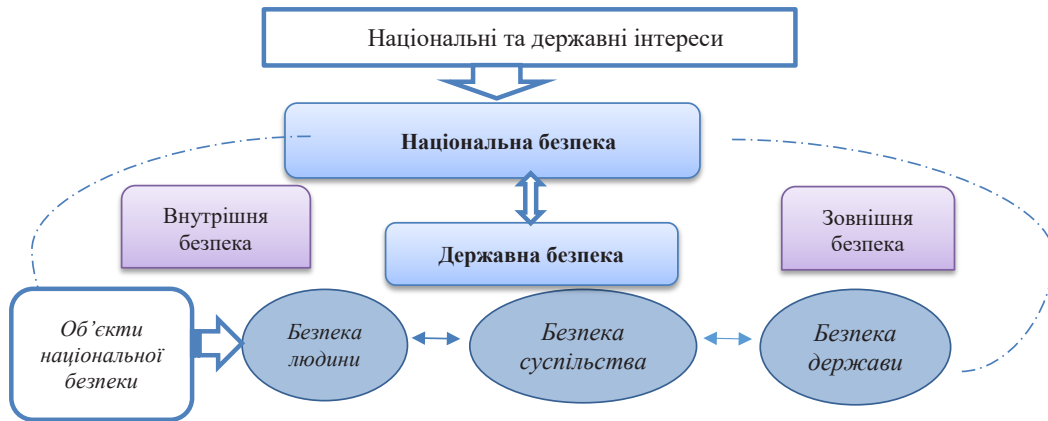
В даний час не існує єдиного підходу до визначення поняття «міжнародна безпека», а також до сутності феномену міжнародної безпеки. В якості основної ознаки міжнародної безпеки виділяють військову безпеку і цілісність держав від певних загроз, серед яких ядерна загроза і загроза військового втручання.

На нашу думку, окремі договори або угоди з питань здійснення міжнародної безпеки не можуть відобразити реальний стан справ на міжнародній арені, яка потребує створення системної концепції міжнародної безпеки, виходячи з реальних загроз миру і безпеки всіх існуючих держав.

під міжнародною безпекою розуміється стан міжнародних відносин, система політичних, економічних, науково-технічних, культурних, військових, дипломатичних та інших стійких взаємозв'язків і взаємодій суб'єктів міжнародних відносин (держав, міждержавних урядових і неурядових об'єднань, організацій, політичних партій), який забезпечує життєдіяльність, співпрацю і взаємодію держав, спілок, об'єднань і світового співтовариства в цілому в умовах гарантованої захищеності їх життєво важливих інтересів від різних загроз.

Наступним видом даної категорії є інформаційна безпека, яка передбачає захищеність інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз.

Інформаційна безпека держави – стан збереження інформаційних ресурсів держави і захищеності законних прав особистості і суспільства в інформаційній сфері. У сучасному соціумі інформаційна сфера має дві складові: інформаційно-технічну (штучно створений людиною світ техніки, технологій) і інформаційно-психологічну (природний світ живої природи, що включає і саму людину). Відповідно, в загальному випадку інформаційну безпеку суспільства (держави) можна представити двома складовими частинами: інформаційнотехнічної безпекою та інформаційно-психологічної (психофізичної) безпекою. Інформаційна безпека – це процес забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації.

Рис. 1. Система національної безпеки держави

Джерело: складено автором

Чинниками, які провокують послаблення інформаційної безпеки держави є зниження ступеня захищеності законних інтересів громадян, суспільства і держави в інформаційній сфері; недостатня координація діяльності органів державної влади по формуванню і реалізації єдиної державної політики в галузі забезпечення інформаційної безпеки України; недостатня розробленість нормативно-правової бази, що регулює відносини в інформаційній сфері, нерозвиненість інститутів громадянського суспільства і низький рівень державного контролю за розвитком інформаційного ринку України.

Економічна безпека є одним із визначальних складових елементів системи національної безпеки. Відомий науковець В. Сенчагов наголосив на тому, що «поняття національної безпеки буде порожнім словом без оцінки життєздатності економіки, її міцності при можливих внутрішніх і зовнішніх загрозах», оскільки вона являє собою одну із життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави та особи [1].

Основу соціальної безпеки як складової національної безпеки становить «захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства, за якої забезпечуються соціальний прогрес та економічний розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у соціальній сфері, зокрема у сфері соціальної політики та пенсійного забезпечення, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти, культурного розвитку населення тощо» [2].

Одним з пріоритетних напрямків у сфері національної безпеки є екологічний аспект.

Рис. 2. Складові національної безпеки України

Несанкціоноване вивезення природних ресурсів, браконьєрство, незаконна вирубка лісів є безпосередніми екологічними загрозами національним інтересам і надають особливого значення проблемі екологічної безпеки.

Вивчивши основні підходи до класифікації окремих видів національної безпеки, ми прийшли до висновку, що рівень національної безпеки характеризує ступінь економічного, соціально-політичного, науково-технічного, культурного і військового розвитку даної держави, його здатність створювати всі необхідні умови для розвитку суспільства. Разом з тим не слід розглядати національну безпеку як самоціль, спочатку призначену для підтримки без-

пеки країни, на всю територію та ведення війни, її головне завдання – надання широких можливостей для розвитку і самореалізації особистості, задоволення матеріальних і духовних потреб людини, суспільства і держави.

Висновки. Отже, систематизувавши наведені правові акти та наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, можна сформулювати наступні узагальнюючі висновки: у сучасній державній політиці, юридичній літературі та законодавстві України державна безпека є тотожним поняттям до національної безпеки та розглядається як сукупний результат захищеності інтересів особистості, суспільства і держави. Під державною безпекою слід розуміти стан захищеності основ конституційного ладу України, територіальної недоторканності, незалежності держави від зовнішніх, внутрішніх і транскордонних загроз, що дозволяє забезпечити конституційні права, свободи, гідні якість і рівень життя громадян, сталий розвиток кра-

їни та громадську безпеку. Історичний розвиток державної безпеки свідчить, що напрямки її забезпечення змінювалися в залежності від національних інтересів в області державної безпеки і загроз цим інтересам.

Національна безпека як складне явище являє собою систему взаємопов'язаних елементів, яка включає в себе певну сукупність концептуальних установок і положень, соціально-політичних і правових інститутів і установ, визначених засобів, методів і форм, що дозволяють не допускати, уникати та реагувати на внутрішні та зовнішні небезпеки та загрози.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сенгачев В.К. Как обеспечить экономическую безопасность. Российская федерация сегодня. – 2007. – №6. – с.35-39
2. Закон України " Про національну безпеку України ". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>